

³P. Fábry krátke pred viedenským rozhodnutím vypracoval expertizu, kde upozornil na nepriaznivé dôsledky vyplývajúce z faktu, že väčšia časť pozemkového vlastníctva kolonistov, ktoré získali po pozemkovej reforme, česko-slovenský štát do roku 1938 definitívne neuzavrel, hoci spĺňali podmienky pre získanie práva na pozemkové vlastníctvo. Pretože ich pozemkové vlastníctvo nebolo zaknihované, ako vlastníci aj ďalej figuroval česko-slovenský štát. Až v októbri 1938 ministerstvo poľnohospodárstva urýchlene vydalo nariadenie, aby sa pozemkové vlastníctvo kolonistov zaknihovalo, čo však prišlo neskoro, v dôsledku čoho sa celý problém pre kolonistov skomplikoval. – AMZV ČR, ZÚ Budapešť 1938, kart. 10, f. 247, č. 155071/V1-4/38. Expertiza P. Fábryho.

⁴V jednej z mnohých expertíz ministerstva poľnohospodárstva, ktoré sa týkajú zásahov maďarskej vlády do súkromného vlastníctva a do vlastníctva česko-slovenského štátu na odstúpenom území, sa uvádza: „Státní pozemkový úřad osídlil v roce 1921 až 1938 v pohraničním území Slovenska a Podkarpatské Rusi několik tisíc rodin, kterým přidělil půdu podle zákona ze dne 30. ledna 1920 číslo 81 Sb. a n. za cenu, kterou sám stanovil. Půda tato byla namnoze nekultivovaná, bylo na ni nutno provéstí nákladné investiční a meliorační práce, postavit obytné a hospodářské budovy, vzbudovati cesty a mosty i jiná obecně prospěšná zřízení, takže její hodnota dnes odpovídá hodnotě obecně platné. Za tím účelem osoby, které byly na této půdě osídleny, zřídili různá družstva a podniky a to jak prostředky svěřenými veřejnými fondy, peněžními ústavami, pojišťovnamy i státem, kteréžto investice reprezentují částku cca Kč 2. 000. 000. 000. Podle rozhodnutí daného ve Vídni, které československá vláda přijala, ocitly se takto zřízené majetky a hodnoty v Maďarsku. Maďarský stát nerespektoval tu soukromné vlastníctví osob osídlených a tyto jednoduše vyňal, čímž je zbavil majetku vůbec, nehledě k tomu, že jim bylo znemožněno těmito majetky volně nakládati, tyto prodati a pod. Ale i kdyby po stránce právní toto bylo umožněno, přece jen vzniká čl. občanům veliká škoda materiální a nastává úplné ožehračení.“ – AMZV, PrS, kart. 61, f. bez č., č. 27 597.

⁵ Pozri dok. č. 20.

11. november 1938, Budapešť.

Líst M. Kobra, predsedu česko-slovenskej delegácie, predsedovi maďarskej delegácie P. Telekimu vyjadrujúci protest proti násilnostiam voči kolonistom na Žitnom ostrove.

Monsieur le Ministre,

Au nom de la Délégation tchécoslovaque appelée à régler d'accord avec la Délégation hongroise les questions qui procèdent de la sentence arbitrale de Vienne du 2 octobre¹ j'ai l'honneur d'exposer à Votre Excellence ce qui suit:

Lors de l'occupation des territoires à céder à la Hongrie, au sens de la dite sentence arbitrale, par les troupes régulières hongroises, des nombreux cas de dépossession arbitraire ont été signalés: Dans les campagnes les cultivateurs tchécoslovaques furent en général après un très court délai de 2 heures chassés de leurs terres et obligés par force d'abandonner leurs bâtiments agricoles, leurs instruments de culture et leur cheptel; à plusieurs reprises des actes de violence se produisirent et des plaintes furent formulées au sujet des procédés inpitoyables et inhumains employés par les officiers et soldats hongrois. Les victimes de ces procédés furent à plusieurs reprises à en juger par les informations reçues cruellement malmenées, placées au pied du mur et intimidées par les coups de revolver tirés dans les jambes; plusieurs d'entre elles ont au même des dents enfoncées par des crosses de revolver. Tous ces expulsés réfugiées avec leurs familles à Bratislava, s'y trouvent dans un très grand dénuement. Des cas pareils s'étaient produits surtout à l'occasion de l'évacuation de Csallóköz et en particulier dans les communes suivantes: Doľný Nárazd, Lubnička, Fakó, Nacópuszta (district Šamorin), Tuszokpuszta, colonie de Štúr, Urföld, Porboka, Tótnagypuszta et Veľký Meder.² Une liste des personnes dépossédées sera mise à la disposition des autorités hongroise en temps utile.³

Les négociations que Votre Excellence a bien voulu inaugurer dans un esprit de conciliation et de rapprochement ont commencé leurs travaux en s'inspirant du principe que toutes les question en

litige doivent être réglée selon le droit et l'équité et que la marche de ces négociations ne devrait être troublée par aucun acte arbitraire. Aussi la Délégation tchécoslovaque est-elle résolue de prendre en considération toutes les demandes ou griefs de la Délégation hongroise pour arriver à un règlement à l'amiable de tous les problèmes qui pourraient être posés par la cession territoriale et par le transfert des biens droits et intérêts.

Etant donné que les actes de violence ci-dessus mentionnés comportent un grave préjudice aux intérêts privés et aux droits de possession acquis, j'ai l'honneur d'attirer l'attention de Votre Excellence sur ce qui précède en vue des mesures à prendre pour éviter des cas de violence pareils.

En même temps je me permets de soumettre à Votre Excellence au nom de la Délégation tchécoslovaque le projet de constituer sans autre délai une sous-commission dépendant de la commission juridique, dont la mission serait d'examiner les conséquences légales de ces actes et d'autres pareils et de fixer des principes propres à empêcher à l'avenir la répétition des procédés arbitraires qui pourraient créer dans les régions cédées un état contraire à la loi.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma haute considération.

Vážený pán minister,

v mene československej delegácie, ktorá je splnomocnená uzavrieť dohodu s maďarskou delegáciou o otázkach vyplývajúcich z arbitrážneho rozhodnutia vo Viedni dňa 2. októbra 1938¹, mám česť Vašej Excelencii oznámiť nasledujúce:

V súvislosti s obsadzovaním odstúpeného územia regulárnymi maďarskými jednotkami v zmysle uvedeného arbitrážneho rozhodnutia sme boli upovedomení o početných prípadoch svojvoľného vyvlastňovania. Československí roľníci na vidieku celkovo v krátkej, dvojhodinovej lehote boli vyhnaní zo svojej pôdy a násilím donútení opustiť svoje hospodárske budovy, na mieste ponechať svoje poľnohospodárske náradie a dobytok. Vefakrát proti nim bolo spáchané násilie a proti bezcennému a nefudskému zaobchádzaniu zo strany maďarských dôstojníkov a vojakov boli prednesené sťažnosti. Podľa získaných informácií od obetí tohto násilia, možno usúdiť, že mnohokrát s nimi kruto zaobchádzali, postavili ich k múru a zastrašovali strelbou z revolverov na nohy a dokonca niektorým s pažbami revolverov vybili zuby. Všetci títo vyhnanci utiekli do Bratislavy, kde sa nachádzajú vo veľkej núdzi. Takéto prípady sa odohrali pri evakuácii Žitného ostrova, a to najmä v nasledujúcich obciach: Topoľníky, Lubnička, Fakov, Macov puszta (okres Šamorín), Tuszokpuszta, Štúrova kolónia, Pánske pole, Porboka puszta, Tótnagypuszta a Veľký Meder.² Zoznam osôb zbavených majetkov bude predložený maďarským úradom v príhodnom čase.³

Rokovania, ktoré Vaša Excelencia ráčila začať v duchu zmierenia a zblíženia, od počiatku vychádzali zo zášady, že všetky sporné otázky sa musia vyriešiť v zmysle práva a spravodlivosti a priebeh týchto rokovaní by nemal byť narušený žiadnym aktom svojvôle. Pritom československá delegácia je pripravená brať do úvahy všetky požiadavky alebo sťažnosti maďarskej delegácie s cieľom dospieť k priateľskému dohovoru vo všetkých problémoch, ktoré môžu vzniknúť v súvislosti s odstúpeným územím a pri prevode majetku a pri akceptovaní záujmov.

Vzhľadom na to, že vyššie uvedené akty násilia ťažko poškodzujú záujmy a získané vlastnícke práva súkromných osôb, mám tú česť upriamiť pozornosť Vašej Excelencie na horeuvedené skutočnosti a to za účelom prijatia opatrení, ktoré by zabránili podobným aktom násilia.

Súčasne v mene československej delegácie si dovoľujem Vašej Excelencii predložiť návrh na bezodkladné konštituovanie podkomisie, pracujúcej v rámci právnej komisie, ktorej úlohou bude preskúmať právne dôsledky týchto a podobných aktov a stanoviť zásady, ktoré by v budúcnosti zabránili opakovaniu sa svojvôle na odstúpenom teritóriu a mohli by vytvoriť stav bezprávia.

Pán minister, ráčte prijať prejav mojej hlbokkej úcty.

AMZV ČR, PrS, kart. 65, f. 12, č. 158 447/II-4/38, Odpis, strojopis.

¹ Správne 2. novembra.

² Vo veci kolonistov a ich rodín, ktorí svojvoľne, pod hrozbou alebo v dôsledku vyhodenia opustili svoje bydlisko na obsadenom území a masovo prichádzali na územie Slovenska, slovenská vláda 14. 11. 1938 vydala nariadenie, aby sa usídlili v obciach, kde majú svoju pôvodnú domovskú príslušnosť. Podľa toho umiestnenie kolonistov a ich rodín v Čechách a na Morave riešila ústredná vláda, na Slovensku vláda SK a na území Podkarpatskej Rusi tamojšia autonómna vláda. – SNA, MPs, kart. 17, odd. 11, č. 796. Na otázku Predsedníctva ústrednej vlády zo 6. 12. 1938 vo veci umiestnenia kolonistov z okupovaného územia slovenská vláda odpovedala nasledovne: „Slovenská krajina stratila následkom viedenského diktátu najjurodnejšie časti, ktoré boli silne kolonizované podľa zákonov o pozemkovej reforme a okrem toho aj väčšiu časť bani a podnikov, menovite z okresov Rimavská Sobota, Revúca, Rožňava a Moldava n/Bodvou. Okrem toho boli prerušené odstúpením krajov všetky komunikačné spoje cestné a železničné, čím niekoľko zostávajúcich politických okresov pozbavené bolo hospodárskych i zárobkových stredísk. Slovenská vláda bola postavená pred takmer neriešiteľný problém, ako predbežne umiestniť kolonistov – Slovákov z odstúpených krajov s ich početnými rodinami. Na návrh ministerstva hospodárstva Slovenskej krajiny sa ministerská rada dňa 12. 11. 1938 uzniesla, že kolonisti – Slováci budú dočasne umiestnení na štátnych a súkromných majeroch v terajšom pohraničnom pásme. Kolonisti – Česi majú byť transportovaní do pôvodných domovských obcí. Od tohto stanoviska nemôže slovenská vláda upustiť, lebo umiestňovacia možnosť je v ostávajúcom hornatom kraji taká minimálna, že nepostačuje ani pre rodiny slovenskej národnosti, ktoré boli nútené opustiť svoj skromný majetok i zdroje výživy na odstúpenom území.“ – SNA, ÚPV, kart. 2, č. 1 270.

³ Pozri dok. č. 28.

21

12. november 1938, Bratislava.

Informácia Prezídia policajného riaditeľstva Prezídia Krajinského úradu o zmenách a o činnosti Zjednotenej maďarskej strany po viedenskom arbitrážnom rozsudku.

Dovoľujem si hlásiť, že v smysle opatrenia stáleho výboru zo dňa 27. októbra 1938 č. 253 sb. Z. a n.¹ prihlásili sa k zloženiu sľubu dľa 22. § ústavnej listiny nasledovní poslanci Zjednotenej kresťansko-sociálnej a maďarskej národnej strany:

Esterházy Ján, bytom v Nitrianskom Ujlaku,

Petrášek Ágost, Jagersek, pošta Zbehy,

Hokky Karol, senátor, bytom Sevluš,

Nitsch Andor (poslanec Spišskej nemeckej strany)², bytom Veľká Lomnica.

Nakoľko doterajší predseda Zjednotenej maďarskej strany Jaross Andor z poverenia rišskeho správcu Horthyho sa stal maďarským ministrom pre unifikáciu obsadeného územia,³ bolo treba vedenie Zjednotenej strany preorganizovať, čo sa stalo tým, že vedením strany bol poverený Ján Esterházy, ktorému pri riadení agendy strany je nápomocný 20-členný zbor, ktorý sa skladá z užšieho direktória, ktorého členmi sú:

Dr. Aixinger Ladislav, Bratislava, Dr. Cotelly Ján, Bratislava, pravotár, Florián Ján, Bratislava, bankový úradník, Kontschek Juraj, Bratislava, statkár, Dr. Neumann Tibor, Bratislava, pravotár. Ďalší členovia: Biksárdy Vincent, Bratislava, súkromný úradník, Csibók Ján, Bratislava, advokátsky koncipient, Diossy Alexander, Bratislava, mestský úradník, Klatt Aurel, Bratislava, poslucháč univerzity, Kardhordó František, Bratislava, súkromný úradník, László Zigmund, Bratislava, železničiar v. v., Leviusz Juraj, Bratislava, cukrár, Dr. Pálffy Július, Bratislava, pravotár, Ráczy Árpád, Bratislava, úradník továrne Dynamit, Ráczy Karol, Bratislava, bankový úradník, Simbach Vojtech, Bratislava, študujúci medicínu, Szalay Jozef, Bratislava, technický úradník, Takács Štefan, Bratislava, Tomaschek Ladislav, Bratislava, Virsik Alexander, Bratislava, úradník obchodnej komory.